

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Мостов'яка Миколи Івановича на тему
«Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору
України в умовах євроінтеграції»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності
051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки**

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Сучасний стан національної економіки України вимагає докорінного переосмислення ролі агропродовольчого сектору – від постачальника сировинних ресурсів до виробника та експортера продукції з високим ступенем переробки. В умовах поглиблення євроінтеграційних процесів та отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, питання формування ефективної експортної стратегії набуває особливої гостроти. Це зумовлено необхідністю адаптації вітчизняних агропродовольчих систем до високих регуляторних стандартів європейського ринку, посиленням глобальної конкуренції та потребою у забезпеченні стійкості експортних потоків у складних умовах воєнного стану та повоєнного відновлення.

Актуальність дослідження підкріплюється необхідністю подолання інерційних тенденцій сировинної спрямованості аграрного експорту України, диверсифікації ринків збуту та створення інституційного підґрунтя для підтримки високотехнологічного експорту. Пошук нових інструментів та механізмів реалізації експортного потенціалу, що базуються на принципах сталого розвитку та європейських нормах, визначає наукову та практичну значущість обраного автором напрямку.

Зміст та спрямованість дисертаційної роботи повністю узгоджуються з пріоритетними напрямами науково-дослідної діяльності Уманського національного університету, зокрема у межах розробки тем науково-дослідних робіт «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (0121U112522) і «Соціально-економічні пріоритети розвитку національної продовольчої системи в умовах глобалізації» (0111U010418), спрямованих, серед іншого, на обґрунтування механізмів розвитку агропродовольчих ринків, інтеграції України до європейського економічного простору, формування конкурентоспроможних виробничо-переробних систем та удосконалення інституційного середовища функціонування аграрного сектору економіки.

Внесок автора дисертації в розробку вказаних науково-дослідних робіт полягає в теоретичному обґрунтуванні механізмів трансформації експортної діяльності агропродовольчого сектору, розробці стратегічних пріоритетів розвитку зовнішньоекономічної діяльності в умовах імплементації вимог Угоди про

асоціацію між Україною та ЄС, а також у формуванні практичних рекомендацій щодо підвищення стійкості експортного потенціалу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, представлені у дисертаційній роботі Мостов'яка М.І., характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, що забезпечується цілісною логікою дослідження, побудованого за принципом від теоретичного узагальнення системних характеристик агропродовольчого сектору до ґрунтовної діагностики його експортної діяльності та розробки конкретних стратегічних сценаріїв. Сформульовані автором рекомендації щодо трансформації експортної стратегії від сировинної спрямованості до нарощування частки продукції з високою доданою вартістю є науково аргументованими та узгоджуються з сучасними тенденціями розвитку світового ринку продовольства.

Високий рівень достовірності результатів дослідження забезпечено завдяки використанню різноманітних джерел статистичної інформації на національному та міжнародному рівнях. Поєднання даних офіційної української статистики з інформаційними ресурсами провідних міжнародних організацій дало змогу мінімізувати ризики однобічної інтерпретації результатів і сформувати об'єктивну аналітичну основу для оцінювання експортної спеціалізації агропродовольчого сектору України. Наукова аргументованість висновків підкріплена застосуванням відповідного методичного інструментарію, зокрема структурно-динамічного та індексного аналізу, а також сценарного моделювання, що забезпечило високу точність прогнозних показників розвитку сектору.

Додатковим підтвердженням достовірності результатів є їх належна апробація на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях, обговорення на фахових семінарах та впровадження у практичну діяльність суб'єктів господарювання і державних установ, а також публікація основних положень у рецензованих наукових виданнях, що пройшли відповідну експертизу.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у розробці цілісної науково-методичної системи формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України, адаптованої до умов євроінтеграційної трансформації та викликів воєнного стану. Автор відходить від традиційних статичних моделей, пропонуючи натомість динамічний інструментарій структурної модернізації галузі. Основні результати, що визначають науковий внесок автора, зводяться до наступного.

В роботі переосмислено теоретичне підґрунтя експортного стратегування. Автором обґрунтовано концепцію трансформаційно-адаптивної стратегії, яка інтегрує інституційні механізми та інструменти державної політики для переходу від сировинної моделі до виробництва продукції з високою часткою доданої вартості. Важливим є оновлене трактування агропродовольчого сектору як

трирівневої системи, що охоплює виробниче ядро, інфраструктурну логістику та інституційне середовище, що дозволило врахувати міжгалузеву природу об'єкта дослідження.

Автором розроблено інтегрований підхід до формування стратегії, який базується на поетапному алгоритмі – від структурної діагностики та оцінки конкурентних переваг до моделювання стратегічних альтернатив. На відміну від лінійних підходів, запропоновано інструментарій, що враховує структурну інерційність сектору та дозволяє формувати обґрунтовані сценарії трансформації експортного портфеля через поєднання кількісних методів і стратегічної сегментації.

Отримали розвиток положення щодо організаційно-економічного механізму реалізації стратегії, побудованого на засадах адресної підтримки та розмежування функцій між суб'єктами ринку. Особливу увагу приділено моделі інституційної адаптації до вимог ЄС, яка передбачає тісну взаємодію держави та бізнес-спільноти. В роботі удосконалено підходи до сегментації підсекторів на основі матричного аналізу (обсяг – експортоорієнтованість), що дозволило диференціювати інструменти державної підтримки (фінансові, регуляторні, консультаційні) залежно від потреб конкретних товарних груп.

Загалом, наукові результати формують завершену логіку переходу агропродовольчого сектору України до технологічно-переробної моделі розвитку, що є критично важливим для зміцнення позицій національної економіки в глобальних ланцюгах створення вартості.

Практичне значення одержаних результатів

Висока прикладна значущість результатів дисертаційної роботи Мостов'яка М.І. підтверджується їх успішним впровадженням у діяльність державних структур, експертно-аналітичних організацій та провідних закладів вищої освіти. Авторські розробки не лише мають теоретичну цінність, а й пропонують конкретний інструментарій для вирішення актуальних завдань розвитку експортного потенціалу України.

Так, наукові розробки автора були залучені до роботи ГС «Фонд підтримки реформ в Україні» (довідка від 29.09.2025 р. № 137-1/2509). Зокрема, в межах проєктів міжнародної технічної допомоги GIZ (Німецьке товариство міжнародного співробітництва) авторські підходи було використано для формування пропозицій до Експортної стратегії України до 2030 року. Це дозволило Міністерству економіки, довкілля та сільського господарства України отримати обґрунтовані рекомендації щодо трансформації експортної політики, оцінки структурних змін у товарних потоках та розробки заходів із післявоєнного відновлення економіки через стимулювання переробних галузей.

Методичні положення дисертації знайшли практичне застосування у роботі ДП «Укрпромзовнішекспертиза» (довідка від 15.09.2025 р. № 2408). Застосування

розробленої автором інтегральної концепції формування експортної стратегії дозволило установі підвищити якість аналітичних оглядів зовнішніх ринків та прогнозів розвитку торгівлі. Особливу цінність для експертної діяльності склали авторські методи стратегічної сегментації підсекторів та ідентифікації пріоритетних товарних груп, що враховують сучасні воєнні ризики та логістичні виклики.

Результати дослідження інтегровано в навчальну діяльність Уманського національного університету (довідка № 2648/01-10 від 23.12.2025 р.). Матеріали дисертації використовуються при підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 051 Економіка. Зокрема, авторські напрацювання щодо участі України у світовій агропродовольчій торгівлі та механізмів формування експортних стратегій включено до змісту профільних дисциплін, таких як «Міжнародна економіка», «Економіка аграрного бізнесу», «Міжнародний бізнес» та інших.

Комплексний характер впровадження результатів дослідження свідчить про їхню актуальність для забезпечення конкурентоспроможності агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції та їх реальну здатність сприяти структурній модернізації національної економіки.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.

Ключові теоретичні положення, висновки та розроблені практичні рекомендації дисертаційного дослідження повною мірою та всебічно висвітлені у наукових працях автора. Загальна кількість публікацій за темою дисертації становить 14 наукових праць, з них 3 статті у наукових фахових виданнях, 2 статті у наукових виданнях, що індексуються у наукометричній базі даних Scopus, 1 стаття у закордонному науковому виданні, 8 тез доповідей у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, що цілком відповідає встановленим вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії.

Опубліковані праці характеризуються високим науковим рівнем, логічною послідовністю та повною мірою відображають структуру дисертації. У статтях, написаних у співавторстві, чітко виокремлено особистий внесок здобувача, який полягає в обґрунтуванні стратегічних пріоритетів, розробці моделей взаємодії суб'єктів експортної діяльності та оцінці економічної ефективності запропонованих заходів. Публікації пройшли належну експертизу, що підтверджує достовірність та відкритість наукових результатів для фахової спільноти. Загальний обсяг праць становить 6,5 умов. друк. арк., з яких 5,8 умов. друк. арк. належать особисто автору.

Дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертаційна робота Мостов'яка М.І. виконана з суворим дотриманням принципів академічної доброчесності, визначених чинним законодавством України й етичними нормами наукової спільноти. Усі наукові результати, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, чітко виокремлено та конкретизовано особистий внесок автора, який не дублює результати інших дослідників.

У роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації даних. Використання ідей, думок та результатів інших авторів супроводжується коректними посиланнями на відповідні першоджерела із дотриманням вимог щодо оформлення цитувань. Автор демонструє відповідальне ставлення до підбору статистичної інформації та її інтерпретації, забезпечуючи прозорість методики розрахунків та об'єктивність зроблених висновків.

Загалом, робота відповідає стандартам академічної етики, що підтверджує високий рівень професійної відповідальності та наукової зрілості здобувача при проведенні наукового дослідження та представленні його результатів.

Відповідність дисертації спеціальності і вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота Мостов'яка Миколи Івановича на тему «Формування експортної стратегії агропродовольчого сектору України в умовах євроінтеграції» за своїм змістом, обраним об'єктом, предметом та застосованим науковим інструментарієм повністю відповідає спеціальності 051 Економіка та галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Представлена кваліфікаційна праця є завершеним самостійним дослідженням, яке вирішує важливе науково-прикладне завдання щодо теоретичного обґрунтування та розроблення стратегічних орієнтирів трансформації експортної діяльності в умовах глобальної нестабільності та європейської інтеграції.

Викладення матеріалу в дисертаційній роботі здійснено послідовно та науково аргументовано. Завдання дослідження, положення наукової новизни та кінцеві висновки логічно структуровані й тісно взаємопов'язані, що надає праці завершеного та системного характеру. Текст написаний грамотною науковою мовою з дотриманням вимог академічного стилю, а зміст викладено у чіткій формі, що сприяє глибокому розумінню авторської концепції трансформації експортної стратегії. Робота належним чином проілюстрована широким масивом аналітичних таблиць, графіків та рисунків, які не лише візуалізують результати статистичних розрахунків, а й слугують переконливою доказовою базою для обґрунтування виявлених закономірностей і запропонованих автором стратегічних сценаріїв.

Зміст дисертації, її структура та обсяг, повнота висвітлення результатів у публікаціях та рівень їхньої апробації свідчать про те, що робота повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування

рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи науковий рівень, системність та практичну значущість дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне висловити певні дискусійні положення та зауваження:

1. У підрозділі 1.2 розгляд класичних і неокласичних теорій міжнародної торгівлі є методологічно обґрунтованим та демонструє їхню релевантність до аналізу сучасних процесів агропродовольчого експорту України, що свідчить про глибоке теоретичне опрацювання проблематики. Водночас доцільно було б більш детально акцентувати увагу на обмеженнях кожної з розглянутих концепцій (зокрема щодо припущень про досконалу конкуренцію, мобільність факторів виробництва, ігнорування інституційних бар'єрів), що зумовлюють необхідність формування авторської трансформаційно-адаптивної моделі, краще узгодженої з реаліями сучасної економіки.

2. Заслуговує на позитивну оцінку активне застосування у підрозділі 2.2 кількісних методів дослідження, зокрема використання системи відповідних коефіцієнтів, що забезпечує достатній рівень точності, об'єктивності та відтворюваності отриманих результатів. Разом із тим, доцільно було б більш розгорнуто обґрунтувати вибір саме цих методичних підходів, розкривши їхні переваги, обмеження та специфіку застосування для аналізу агропродовольчого сектору у порівнянні з альтернативними інструментами, а також окреслити чутливість результатів до зміни вихідних параметрів.

3. Обґрунтування застосування методу кластеризації (k-means) загалом є логічним, однак могло б бути розширене шляхом короткого порівняння з альтернативними методами групування. У підрозділі 2.2, де безпосередньо застосовано кластерний аналіз, доцільно було б доповнити результати змістовною характеристикою отриманих кластерів, зокрема їх економічного профілю, рівня експортної орієнтації, відмінностей між групами та можливостей їх стратегічного позиціонування.

4. У розділі 3 представлено розгорнутий інструментарій розроблення експортної стратегії, що охоплює застосування матричних підходів, сценарного моделювання та враховує адаптацію до регуляторних вимог ЄС, що підкреслює прикладну значущість і системність дослідження; разом із тим доцільно було б доповнити запропоновані положення оцінкою необхідних бюджетних витрат, а також визначенням можливих джерел ресурсного забезпечення та механізмів їх залучення.

5. Науковий інтерес становить використання сценарного моделювання альтернативних траєкторій розвитку (від інерційної до модернізаційної), що дозволяє системно оцінити адаптивні можливості агропродовольчого сектору та обґрунтувати напрями його структурної трансформації; водночас доцільно було б кількісно врахувати можливий вплив вступу України до ЄС, зокрема змін у системі квот, субсидій, умов доступу до ринків і конкурентного середовища, на прогностичні показники кожного зі сценаріїв, що посилює б прикладну значущість отриманих результатів.

Висловлені зауваження не мають принципового характеру та не применшують наукових здобутків автора, а їх обговорення сприяє більш повному осмисленню окремих аспектів досліджуваної проблеми.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження Мостов'яка М. І., присвячене обґрунтуванню експортної стратегії вітчизняного агропродовольчого сектору в євроінтеграційному контексті, постає як завершена та оригінальна наукова праця. У межах роботи здобувачем успішно розв'язано вагоме науково-прикладне завдання – сформовано теоретико-методичний фундамент та дієвий інструментарій для розбудови гнучкої трансформаційно-адаптивної моделі агропродовольчого експорту в період глобальних макроекономічних шоків та інтенсивної інтеграції до внутрішнього ринку ЄС.

Отримані результати, запропоновані автором рішення, висновки та рекомендації свідчать про повне досягнення поставленої мети дослідження. Вони характеризуються належним рівнем наукової новизни, достовірністю та високою прикладною цінністю для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Зважаючи на наведені аргументи та високий науковий рівень виконаного дослідження, дисертація Мостов'яка М.І. відповідає вимогам п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 № 44 (із змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами), а її автор – Мостов'як Микола Іванович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту

Уманського національного університету

Ніна ПІТЕЛЬ